

Gravhøje langs Hærvejen

Stenaldergrave nær Kongemosen

De 5 ret lave gravhøje af i alt 16 kendte her langs Hærvejssporet ved Kongemosen blev anlagt af den såkaldte "Enkeltgravskultur" (2.800-2.400 f. Kr.) i midten af bondestenalderen. Gravhøje og fladmarksgrave uden høj ligger i lange rækker, langs det vi nu kalder "Hærvejen". I oldtiden og middelalderen bør Hærvejen dog betragtes som en samling af nord-syd gående færdselsruter langs vandskellet på den jyske højdegy.

Højene er ikke undersøgt arkæologisk, men dateres ud fra deres størrelse og beliggenhed samt talrige andre udgravninger. "Stejlehøj" i det gamle sogne- og herredske - som nu er grænse mellem Silkeborg og Viborg Kommuner - har måske fået sit navn efter brugen som henrettelsesplads i middelalderen. Den henrettede blev da ofte parteret og lagt til offentlig skue på "hjul og stejle" (et vognhjul på en stang).

I bondestenalderen så området ganske anderledes ud. Dengang dominerede vidstrakte heder og moser. Den nærliggende Kongemose er blot en lille rest heraf, men giver et godt billede af landskabet før nutidens intensive opdyrkning.

Kulturelt tilhører enkeltgravskulturen de såkaldte "snorekeramiske" kulturer, som har oprindelse i Mellem-, Øst og Nordeuropa. Navnet stammer fra kulturgruppens karakteristiske snore-ornamenterede og let svajede lerker.

Enkeltgravskulturen videreførte og udvidede landbruget, som den forudgående "Trætbægerkultur" grundlagde i Danmark ca. 1.000 år tidligere. Hærvejs-strøget havde sikkert allerede dengang stor betydning som både national og international forbindelsesroute til de nordeuropæiske markeder.

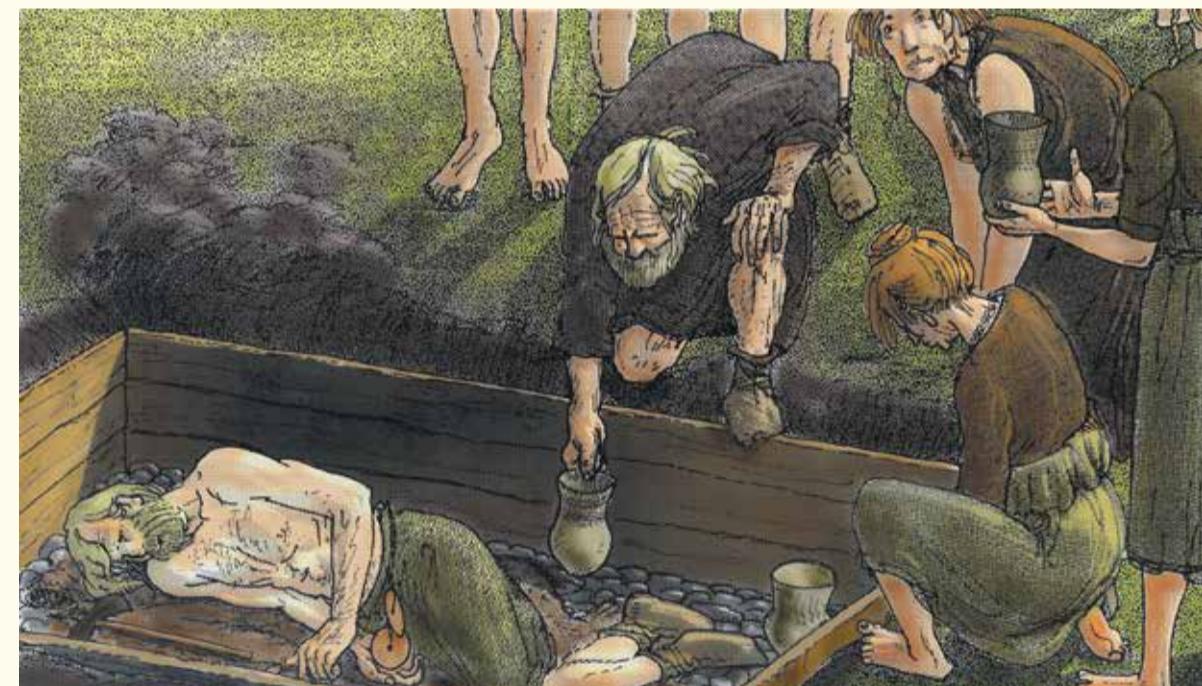
Forsvundne og bevarede høje

På de to kort til højre ses "prisen" for nutidens opdyrkede kulturlandskab i form af sløjfede høje (blå prik) og bevarede høje (rød prik). Det venstre kort fra Skelhøje til Stendal Plantage kun 2,5 km. vest herfor er et fantastisk eksempel på oldtidens enorme højbyggeri langs Hærvejen på ruten vest om Hald Sø til Viborg.

I forhold til opdyrkningen af det åbne land har skoven virket bevarende på fortidsminderne, men moderne maskinel skovdrift er nu også en stor trussel. Især for små gravhøje, som let overses hvis deres eksistens ikke kendes.

Alle synlige fortidsminder har været beskyttet siden Naturfredningslovens vedtagelse i 1937, men i praksis er bevaringen meget afhængig af tinglysning, afmærkning, tilsyn og pleje.

Enkeltgravskulturens gravskik

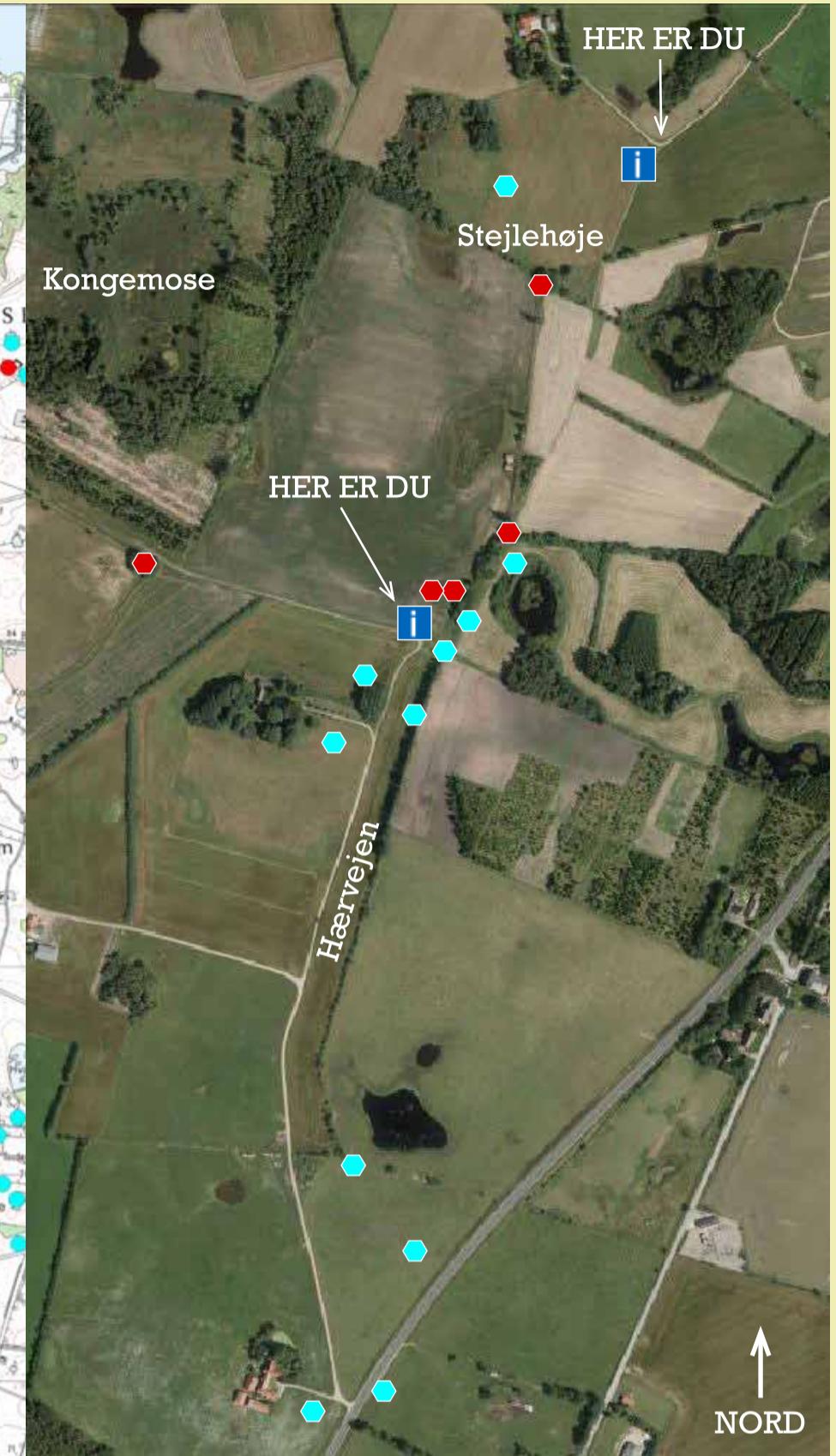
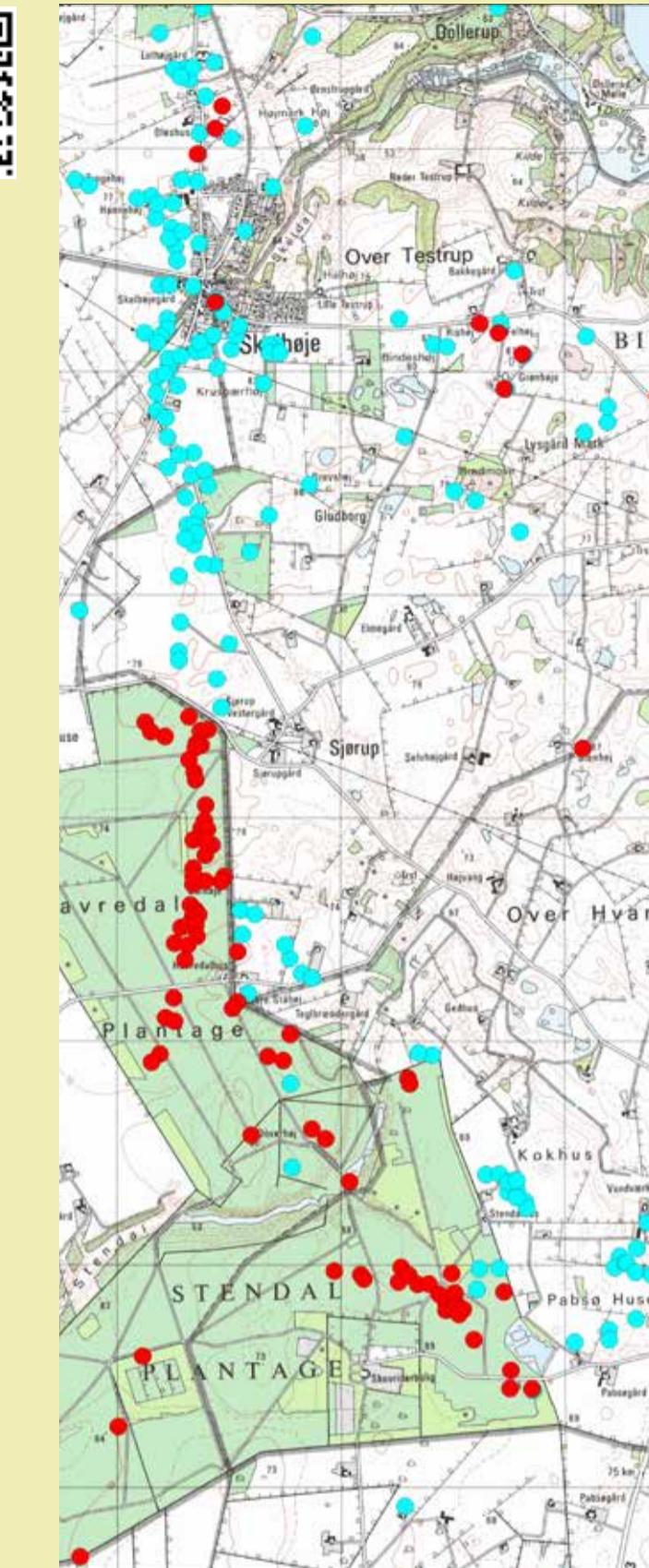

Enkeltgravskulturens gravhøje ligger som regel i lange rækker og i Jylland ofte langs oldtidens færdselsruter. Der er stor lokal variation i gravskikken. På Sjælland genbrugte enkeltgravskulturen for eksempel i stor grad den foregående trætbægerkulturs dysser og jættestuer.

Enkeltgravskulturens grave i Jylland indeholder typisk træ- eller stenbyggede kister. Mange høje rummer flere på hinanden følgende begravelser,

hvorunder højens blev udvidet. Arkæologisk betegnes de ældste og i den gamle overflade nedgravede begravelser som "undergrave". Heri blev der ofte tilføjet en "bundgrav" i højtoppen, samtidig med at højens blev udvidet. Yderligere kan en "overgrav" i endnu en højudvidelse forekomme. Over gravene blev der ofte opført et lille træbygget "dødehus" og ringgrøfter med tætstillede træplanker og stenrækker omgiver mange gange gravhøjene.

Tegninger: Henrik Vester Jørgensen ©

Kort: KMS ©. Luftfoto: COWI © (2012)

Single Grave Culture burial mounds on the Hærvej

The five preserved mounds remaining from the sixteen that were originally known here along the Hærvej trail at Kongemosen, were built by the so-called "Single Grave Culture" (2800-2400 C) in the middle of the Neolithic period. The burial mounds and flat graves without mounds lie in long rows along what we now call the "Hærvej" or "Army Road". In ancient and medieval times however the Hærvej should be seen as a collection of north-south routes along the watershed formed by the Jutland ridge.

The Jutland single grave mounds often contain a number of burials in wooden plank coffins or stone chests on top of each other, so that the mound typically expanded over time. Excavations have shown that a small wooden building – a "death house" – was often built over the grave. The mounds are often surrounded by a ring ditch with closely spaced planks and rows of stones.

Culturally, the Single Grave culture belongs to the so-called "Corded Ware" cultures, which originated in central, eastern and northern Europe. The name derives from the culture's characteristic cord-ornamented and

lightly bowed clay vessels. Finely worked battle axes in different types of stone and ornamented clay vessels and amber beads accompanied the deceased as grave goods and the objects give a relative date to the grave.

Most of the ancient burial mounds, especially those on open land, have disappeared due to agriculture cultivation. The maps above show the "price" of today's cultivated landscape in the form of levelled mounds (blue dots) and preserved mounds (red dots). The map on the left from Skelhøje to Stendal Plantation only 2.5 km west of here is witness to the tremendous amount of mound construction in ancient times along the Hærvej on the route west of Hald Lake to Viborg.

All visible ancient monuments in Denmark have been protected since the adoption of the Nature Conservation Act in 1937, but in practice conservation depends heavily on listing, marking, supervision and care.